

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 81'255:81'42]:82–92

Наталія Громова

Особливості формування компетенції інтерпретації та перекладу іншомовних газетних текстів

Стаття присвячена особливостям формування компетенції інтерпретації та перекладу іншомовних текстів періодичних видань, зокрема англомовних газетних текстів, яка актуалізована в зв'язку з євроінтеграційним курсом України та зростанням ролі комунікації з активним використанням англійської мови. Проаналізовані погляди дослідників на взаємозв'язок інтерпретації та перекладу; розглянуто зміст поняття міжмовного перекладу; проаналізовано види перекладу; визначено роль перекладача у відтворенні замислу автора; встановлено лексико-семантичні та стилістичні особливості іншомовних газетних текстів.

Ключові слова: газетні тексти, інтерпретація, переклад, смисл, стиль, особливості формування компетенції інтерпретації та перекладу.

Natalia Hromova

Peculiarities of Competence for Interpretation and Translation of Foreign Newspaper Texts

The article deals with interpretation and translation peculiarities of foreign periodical issues texts, English newspaper texts in particular, actuality in connection with the European integration course of Ukraine and increasing the role of the communication with English language. Viewpoints of researchers are analyzed and interconnections between the processes of interpretation and translation are established; the notion of "interlingual translation" is given; different types of translation are presented; the role of a translator is defined in the process of reflecting the author's intention; lexical, semantic and stylistic peculiarities of foreign newspaper texts are established.

Keywords: Interpretation, Newspaper Text, Sense, Style, Translation, Formation of translation Competence.

Наталія Громова

Особенности формирования компетенции интерпретации и перевода иностранных газетных текстов

Статья посвящена особенностям формирования компетенции интерпретации и перевода иностранных текстов периодических изданий, а именно англоязычных газетных текстов, которая актуализирована в связи с евроинтеграционным курсом Украины и возрастанием роли коммуникации с активным использованием английского языка. Проанализированы взгляды исследователей на взаимосвязь интерпретации и перевода; предложено определение понятия межязыкового перевода; рассмотрены виды перевода; определена роль переводчика в отображении замысла автора; установлены лексико-семантические и стилистические особенности иностранных газетных текстов.

Ключевые слова: газетные тексты, интерпретация, перевод, смысл, стиль, особенности формирования компетенции перевода и интерпретации.

Цивілізаційний поступ людства переконливо доводить, що розмаїття мов і культур, їх змістовний діалог у сучасному світі сприяють накопиченню та збагаченню культурного досвіду й картини світу різних народів.

Чітко визначений курс України на євроінтеграцію, постановка задач в системі державної служби мати спеціалістів з вільним володінням іноземними мовами актуалізували звернення до лінгвістичних проблем формування компетенції перекладу та інтерпретації англомовних текстів. Розвиток новітніх технологій навчання надають можливість для опанування в середовищі українських студентів будь-яких мов, отримання інформації не лише з вітчизняних україномовних, а й з автентичних іншомовних джерел. Проте, існування міжкультурних відмінностей викликає певні складнощі під час обміну інформації, зокрема під час читання та перекладу іншомовних текстів.

Навчання у сучасних вищих навчальних закладах України стає все більш професійно-орієнтованим, а іноземна мова для багатьох студентів – інструментом для отримання професійної інформації з іноземних джерел, зокрема періодичних наукових, технічних та інших видань. Тому, особливу увагу дослідників з царини філології, методики, педагогічної психології привертають іншомовні публіцистичні тексти, як сучасне джерело та засіб передачі повідомлення від автора читачеві.

Проблемі читання і розуміння газетних текстів, як іншомовних, так і текстів рідною мовою, присвячені роботи філологів, журналістів та педагогів, які розглядають її з точки зору лексико-семантичних особливостей (Арнольд І.В., Вэньцзе Ч., Коньков В.І, Кучерова О.О., Солганік Г.Я., Тер-Минасова С.Г., Хаблак Г.Г., Чемерис І.М., Сарпі А., Feld R.С., Grieswelle D.) або стильових особливостей (Лисакова І.П., Манькова Л.А., Муравйова Н.В., Почепцов Г.Г., Суворов С.П., Сичов О.С.). Особливостям розуміння та перекладу текстів різних жанрів присвячено дослідження Єлізарової Г.В., Усатої В.В, Халесової І.І., Эко У., інших науковців, але на наш погляд, недостатньо розробленою залишається проблема адекватності інтерпретації та перекладу іншомовних текстів.

Метою даної роботи є виявлення особливостей формування компетенції інтерпретації та перекладу іншомовних газетних текстів.

Основними завданнями вважаємо такі: 1) визначення поняття міжмовного перекладу; 2) аналіз лінгвістичних та екстралінгвістичних особливостей інтерпретації та перекладу іншомовних текстів; 3) виявлення лексико-семантичних та стилістичних особливостей іншомовних газетних текстів, зокрема англомовних.

Проблема інтерпретації іншомовного тексту як предмет дослідження найчастіше пов'язана з проблемою перекладу в лінгвістичній та психологічній літературі. Ставлячи питання

перекладу, І. В. Чаричанська умовою адекватності вважає рівність якості та кількості всіх можливих інтерпретацій, як оригіналу, так і перекладу. Автор згадує такі типи помилкових інтерпретацій авторського тексту: додавання нової інформації і залишення суттєвої інформації поза увагою, звуження поля інтерпретації, а також його розширення у конкретних питаннях. Таким чином, межі адекватності перекладу залежать від компетенції перекладача, який є відповідальним за збереження задуму автора оригінального тексту, незважаючи на можливі заміни або втрати лексичних одиниць під час перекладу іншою мовою [8].

Найістотніші втрати інформації, як зауважує Г. Е. Мірам, трапляються на етапі перекодування повідомлення, оскільки слово, оформлене в перекладі іншою мовою, сприймається інакше й не відтворює всі смислові відтінки, яке воно мало в оригінальному тексті [3]. Тому, співпраця автора з перекладачами або «переговори», як її називає У. Еко, передбачає спільний процес узгодження варіанту декодування і передачі вихідного повідомлення іншою мовою або іншою семіотичною системою [11].

Існує думка про неможливість існування адекватного перекладу взагалі, оскільки це неможливо довести. Вважається, що художній текст має безліч можливих інтерпретацій і всі вони мають право на існування, тому немає можливості об'єктивно оцінити переклад і встановити його адекватність авторському задуму в тексті оригіналу.

Дослідник І. І. Євламπίєв називає видами інтерпретації переклад смислу повідомлення іншою мовою, надання змісту інтеркультурним реаліям, історичним подіям, що набувають різних смислів з точки зору сучасності [2].

Робота перекладача передбачає намагання зберегти смисл повідомлення, закладений в текст автором, і адаптацію його до культурного й історичного рівня читача та суспільства в цілому. Перекладач зацікавлений у пошуках компромісу між двома мовами, а отже, відповідність перекладу тексту його оригіналу є суб'єктивним баченням перекладача як образів в тексті, так і мовної норми.

Р. Якобсон пропонує такі види перекладу: внутрішньомовний, тобто інтерпретація вербальних знаків за допомогою інших знаків всередині мови, міжмовний, тобто інтерпретація вербальних знаків однієї мови за допомогою вербальних знаків іншої мови, та міжсеміотичний переклад, тобто інтерпретація вербальних знаків невербальними знаками [12]. Таким чином, міжмовний переклад уособлює певну інтерпретацію, суб'єктивну версію авторського тексту.

Під час перекладу важливим є не тільки формальний зміст повідомлення, а і його внутрішній смисл, мета повідомлення, інтенція автора. При цьому мовна форма висловлювання не завжди збігається із смислом повідомлення. Висловлювання окремо від контексту має можливість набути різних значень і не завжди зрозуміле за межами ситуації. Це підтверджує думку про те, що розкриття значень окремих складових тексту не дорівнює розкриттю загального смислу повідомлення. Тому перекладач повинен відтворити справжній смисл сказаного та інтерпретувати висловлювання автора відповідно до інтенції останнього. З іншого боку, перекладач повинен дотримуватись стилю твору та його жанру. А оскільки історичні епохи творчості автора і перекладача відрізняються, це відбивається на їх світогляді, а отже і в мові. Проблема виникає ще і в тому, що завдяки багатозначності текстів залежно від ситуації і різноманітності інтерпретацій цих текстів робиться неможливим створення єдиних чітких критеріїв оцінювання відповідності перекладу оригіналу.

Відомо, що кожна мова і культура відбиває навколишній світ, об'єктивну і суб'єктивну реальність виходячи з тенденцій і протиріч в самій культурі, поєднуючи весь можливий культурний досвід розвитку певної нації, тому в будь-якій мові немає одного конкретного образу інтерпретованої реальності. Оскільки, національна картина світу визначає мовну картину світу будь-якої нації, тому важливим є пам'ятати, що мова відображає національні особливості народу-носія цієї мови, його дух і ментальність, яка не завжди зрозуміла і близька носіям інших мов і культур.

Говорячи про теорії перекладу дослідник Г. Е. Мірам поділяє їх на два основні підходи: трансформаційний та денотативний. Трансформаційний підхід передбачає «перетворення об'єктів та структур однієї мови на об'єкти та структури іншої за певними правилами» [3, с. 45].

Другий підхід є більш комплексним і включає декілька етапів. Спочатку об'єкт перекладу сприймається тією мовою, з якої робиться переклад, потім створюється образ повідомлення і лише після цього створений образ знає інтерпретації засобами мови перекладу. Таким чином, трансформаційний метод встановлює взаємозв'язок між окремими словами і сполученнями слів мов-учасниць перекладу, в той час як денотативний метод забезпечує переклад смислу повідомлення, уникаючи зв'язку з кожним словом вихідного тексту, має ширший вибір мовних засобів для виразу смислу мовою перекладу. Цей спосіб перекладу має назву «інтерпретації» і використовується перекладачем під час порівняння та пояснення реалій інших культур та світоглядів.

Під час перекладу відбувається пошук такої одиниці мови, яка б, на думку Л. С. Бархударова, відповідала одиниці вихідної мови, при цьому окремі одиниці вихідної мови не перекладаються засобами мови перекладу. Таким чином, існує одиниця перекладу, якою можуть бути одиниці будь-якого мовного рівня (фонема, морфема, слова, словосполучення, речення, текст). Найскладнішим автор вважає те, що в тексті одиницею перекладу можуть виступати одиниці різних мовних структур – від слова до речення, тому потрібне особливе вміння віднайти цю одиницю перекладу.

Л. С. Бархударов поділяє переклад на три типи: адекватний, буквальний і вільний. Адекватний переклад відбувається на рівні, «необхідному і достатньому для передачі незмінного плану змісту за відповідності норм мови перекладу» [1, с. 9].

Буквальним перекладом автор називає переклад нижчого рівня, ніж попередній, і заперечує його припустимість взагалі. Вищим рівнем перекладу на відміну від адекватного та буквального є вільний переклад. Проте, його недоліком є змальовування подібної ситуації замість передачі смислу вихідного речення. Стосовно художніх текстів слід погодитись з тим, що буквальний переклад художніх текстів можливий лише у крайньому випадку, або є застарілим.

Різниця в моделях світу інших культур помітна під час зустрічі (наприклад, під час перекладу іноземною або з іноземної мови) з реаліями інших культур, які можуть не існувати або існувати в іншому кількісному варіанті. Перекладачі в таких випадках використовують принцип «одомашнення» (У. Еко), який полягає в заміні іншомовного терміну тим, що є рідним і зрозумілим читачу згідно його культури і, не зберігаючи первісного значення терміну, передає основний настрій і стиль повідомлення. Ми вважаємо, що через читання – перекладання – інтерпретації художніх творів різних народів відбувається взаємозбагачення мовного поля народів.

Таким чином, слова окремо взятої мови пов'язані певними асоціаціями з предметами, ідеями, реаліями, культурним

надбанням окремої нації і, тому, не можуть повністю співпадати за значенням з подібними словами іншої мови, бо несуть в собі історичний досвід цілої нації протягом багатьох десятиліть. Кожна нація розвивається своїм шляхом, проходить свої історичні етапи і цей шлях відбивається як в культурі так і в мові, надаючи словам особливих, до кінця зрозумілих лише носіям цієї мови значень і смислів. Як правило, людина мислить тими категоріями, які належать до її рідної мови і на їх основі будує власну картину світу. В процесі інтерпретації художнього тексту читач вбачає смисли, виходячи зі світоглядів свого часу, своєї епохи, особливо це стосується текстів минулих часів, коли настрої, віра і сподівання автора отримали перевірку історією і надалі читачу нове висвітлення тогочасних ідей. В цьому полягають екстралінгвістичні особливості перекладу.

Отже, з кожним історичним поворотом, новим етапом людської історії прочитання і розуміння тексту змінюється, смисли оновлюються, розширюються, збагачуються, підтверджуючи теорію існування багатьох інтерпретацій і неможливості зупинитись на єдиній правильній інтерпретації тексту.

Визначаючи поняття перекладу, ми погоджуємося з думкою У.Еко в тому, що переклад передбачає розуміння внутрішньої системи мови та побудову текстуальної системи перекладу, що здатна здійснити на читача такий самий вплив з точки зору семантики, стилістики, емоційного навантаження, як і оригінальний текст [11].

На особливу увагу перекладачів заслуговують тексти іншомовних періодичних видань, які за своїми лексико-семантичними особливостями не поступають художнім.

За спостереженнями С.П. Суворова та І.М. Чемерис, автори англomовних газетних текстів надають перевагу розмовному стилю написання більшості газетних матеріалів. Вони намагаються широко використовувати кліше усної комунікації та жаргонізми, завдяки яким надають текстові специфічних рис авторського стилю. За дослідженнями лондонського видавництва газети "Times" щодо особливостей американської журналістики було встановлено надмірне бажання журналістів привернути увагу читачів до газетних текстів і звідти надати перебільшену драматизацію текстів. Спроби надати інформації занадто захоплюючого та хвилюючого змісту викликає напруження у читача або виховує в ньому байдужість. Щодо доцільності використання кліше в газетних текстах, то думки експертів в цій галузі розділились: одні вважають це поганим тоном (Дж. Оруел), інші – способом оживити текст і зробити його ближчим до читача (Р. Копперуд, Р. Нельсон) [5, 9].

За лексичною наповненістю іншомовні газетні тексти містять великий відсоток власних імен і назв, інтернаціоналізмів, оцінно-експресивної лексики, різностильової лексики, усталених висловів і кліше. З точки зору словотворення та фразеології англomовні газетні тексти містять часте вживання фразеологічних словосполучень в якості мовних штамів, вживання конструкцій «дієслово + that» для повідомлення чіткості висловлювань або заяв, заміна дієслів сполученнями «дієслово + іменник», наявність великої кількості безособових зворотів, вживання скорочень в текстах, вживання в британських газетних текстах переважної кількості констативів, як регуляторів взаємодії автора і читача, які наголошують на відстороненій позиції автора стосовно повідомлення [4].

Стилiстика газетних текстiв є неоднорiдною i залежить вiд прагматичної спрямованостi перiодичного видання. Прагматичнiсть газетних текстiв характеризується особливою интен-

сивнiстю, пов'язаною з когнiтивним станом незвичайностi та зацiкавленостi, забезпеченими такими лiнгвiстичними засобами як контраст, мовний повтор та мовна гра. Отже, такi засоби сприяють пiдвищенню емоцiйно-оцiнного впливу газетної iнформацiї на формування свiдомостi читачiв.

Оцiнні засоби в текстах газетних матерiалiв, зазвичай, представленi за допомогою метафор (враховуючи й iндивiдуально-авторськi), оцiнних висловiв, клiше усної комунікацiї, жаргонiзмiв, контекстуально-оцiнними засобами, тобто, фразеологiзмами, вторинними номiнацiями (синонiми, перифрази), модальними словами та маркуванням слiв лапками [6; 7; 10].

Серед синтаксичних засобiв найбільш вживаними є повтор, паралелiзм, елiпсис, парцеляцiя, чергування довжини висловлювань та характерних граматичних конструкцiй.

Специфика вiдбору мовних засобiв для написання газетного тексту спонукає автора вдаватись до дiй, що полегшують сприйняття статтi рiзними колами читачiв. У випадках вжитку специфiчної термiнологiї, абрeвiатур та скорочень автор використовує такi засоби, як пояснення, особливо часто за допомогою знакiв пунктуацiї (дужки або тире).

Отже, переклад iншомовних текстiв на денотативному рiвнi характеризується розумiнням внутрiшньої системи мови вихiдного повiдомлення i створення тексту-перекладу, який здiйснює такий самий лексико-семантичний, стилістичний та емоцiйний вплив на читача, як i текст оригiналу. Опанування iноземною мовою на цьому рiвнi є достатнiм для того, щоб вважати сформованою компетенцiю перекладу та iнтерпретацiї англomовного газетного тексту.

Будь-який переклад текстiв художнього або газетного стилю має ознаки суб'єктивної iнтерпретацiї перекладача. Iнтерпретацiї можуть змiнюватись залежно вiд iсторичних та культурних умов розвитку людства. Лiнгвiстичними особливостями перекладу вважаємо адекватну передачу авторського повiдомлення, його стилю та жанру мовними засобами iншої мови. Серед екстралiнгвiстичних важливим виявляється урахування iнтенцiї автора та iсторико-культурних особливостей створення тексту. Врахування перекладачем лексичних та стилістичних особливостей написання iншомовних газетних текстiв разом з їх екстралiнгвiстичними особливостями сприятиме створенню тексту-перекладу, адекватному тексту-джерелу.

Перспективним вважаємо подальше дослідження мовних та стильових особливостей газетних текстів англomовних видань та їх порiвняльний аналіз з особливостями українськомовних газет, що дасть змогу для подальшої гармонізації текстiв вiтчизняних та зарубiжних перiодичних видань, що також сприятиме впевненому входженню українських фахiвцiв в iнформацiйний простiр ЄС.

1. Бархударов Л. С. Уровни языковой иерархии и перевод (на материале перевода с английского языка на русский) / Л. С. Бархударов // Тетради переводчика. – М.: Международные отношения, 1969. – С. 3–12. 2. Евлампиев И. И. Два измерения интерпретации / И. И. Евлампиев // Метафизические исследования. Вып. 1. Понимание. Альманах Лаборатории Метафизических Исследований при философском факультете. – СПбГУ, 1997. – С. 138–152. 3. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик / Г. Э. Мирам. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2006. – 160 с. 4. Смирнова А. В. Чужая речь как элемент аргументации в британском газетном дискурсе: дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / Смирнова Алла Витальевна. – СПб., 2006. – 169 с. 5. Суворов С. П. Особенности стиля английских газетных заголовков (по материалам DailyWorker) / С. П. Суворов // Язык и стиль. – М., 1965. – С. 1–4. 6. Сычев А. С. Стилеобразующие факторы и стилеобразующие черты газетно-публицистической

речи / А. С. Сычев // Вестник Омского университета. – Омск, 1999. – Вып. 3. – С. 93–96. 7. Хаблак Г. Г. Грамматические особенности газетно-публицистической речи / Г. Г. Хаблак // Вестник МГУ. – Сер. 10. – 1984. – № 5. – С. 36. 8. Чарычанская И. В. К вопросу о переводческой интерпретации / И. В. Чарычанская // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2004. – Вып. 3. – С. 63–71. 9. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські

мови» / І. М. Чемерис. – 2008. – 24 с. 10. Щербакова О. В. Когнитивные механизмы понимания комического: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / О. В. Щербакова. – Санкт-Петербург, 2009. – 29 с. 11. Эко У. Сказать почти то же самое. Опыт о переводе / У. Эко. – СПб.: Симпозиум, 2006. – 574 с. 12. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода / Р. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 16–24.

УДК 2(91):172.12“17”

Йоанна Гетка

До питання про витоки українського громадянського суспільства: руськомовні василіанські «богословія нравоучительніє» XVIII століття

У статті розглядаються тексти морального богослов'я, видані у XVIII столітті у василіанських друкарнях. Попри їхнє головне завдання, яке полягало у релігійній просвіті вірних, вони містили інформацію соціального характеру. Мета статті – відповісти на питання про роль, яку ці видання відіграли у формуванні українського громадянського суспільства.

Ключові слова: василіани, друкарство, XVIII століття, уніатське моральне богослов'я, українське суспільство

Joanna Getka

To the Question of the Origins of the Ukrainian Civil Society: Basilian's "Moral Divinities" of the 18th Century in Old Ukrainian Language

The article is devoted to the analysis of the Moral Theology's Texts, printed in the 18th century in the Publishing Houses of the Basilian Order. Besides of their main goal of the religious educations of believers they also included information of social character. The aim of this article to answer the question about the role of these publications in the formation of the Ukrainian Civil Society.

Keywords: Basilian's Printing, Eighteenth Century, Uniatic Moral Theologies, the Ukrainian society.

Йоанна Гетка

К вопросу об истоках украинского гражданского общества: василіанские «богословія нравоучительные» XVIII столетия на староукраинском языке

В статье рассматриваются нравоучительные богословия, опубликованные в XVIII веке в василіанских типографиях. Несмотря на то, что их основной целью было обучение верующих, в них можно найти содержание социального характера. Целью статьи является ответ на вопрос о роли, которую они сыграли в процессе формирования украинского гражданского общества.

Ключевые слова: Василіане, печать, XVIII век, уніатские нравоучительные богословія, украинское общество.

Василіанське моральне богослов'я на тлі видавничої діяльності монахів

Василіани у XVIII ст., окрім виконання своїх безпосередніх монаших обов'язків, займалися проповідницькою та освітньою діяльністю у східних регіонах Речі Посполитої. З цією метою вони організували мережу шкіл і друкарень. Така діяльність була реалізацією конституції чернецого ордену, опублікованої в 1772 році у Почаєві. У цих правилах василіанського чину наголошується необхідність освіти для слави Божої [1, с. 113–114].

Василіани утримували шість типографій – у Вільнюсі, Супраслі, Почаєві, Уневі, Львові та Мінську, які, крім релігійних видань, видавали також тексти світського характеру. Треба відзначити, що книжки у цих друкарнях видавалися різними мовами: тексти, видані мовою літургії уніатської церкви – церковно-слов'янською, зустрічаються поряд із надрукованими «русинською», польською, латинською, німецькою, французькою і навіть литовською та румунською. Співвідношення між текстами, надрукованими латинцею і кирилицею, було різним, воно залежало від місцевого попиту [2, с. 248–251]. Василіани зверталися до своїх читачів, послуговуючись їхнім мовним кодом, що гарантувало зрозумілість інформації, яку монахи прагнули передати читачам. Це впливало на становлення «простої мови» (у випадку унівської чи почаївської друкарні – її українського варіанту), як мови друкованих видань, а також піднімало престиж цієї мови та рівень етнічної свідомості

читачів. Таким чином, вибір василіанських друкарень як предмету досліджень – не випадковий. Аналіз мови та змісту василіанських видань показує, що їхня видавнича діяльність на колишніх східних рубежах Речі Посполитої була феноменом, який з одного боку, віддзеркалює, а з іншого – формує лінгвокультурну та соціокультурну ситуацію.

Рішення про видання руськомовного «Богословія нравоучительного», яке допомагало б парохам поглибити їхні богословські знання та виконувати священничу місію, було ухвалене 17 вересня 1720 року на останній публічній сесії Замойського синоду, що відбувалася в церкві Покрови Пресвятої Богородиці. Книжка мала бути зібранням догматів уніатської церкви. У 1722 році в Супраслі видали текст морального богослов'я руською мовою у формі катехизму, що складався з питань і відповідей: *Собраніє припадковъ краткое і духовнымъ особомъ потребное* (далі: *Собраніє... або: моральне богослов'я*)*.

Ця книжка була однією з найважливіших уніатських інтерпретацій як догматичних справ, так і морально-просвітницьких. Її неодноразово модифікували: видавали мінімум 7 разів**, але тільки два видання – перше супрасльське

* Дослідження, проведені на потреби даного аналізу, профінансовані з коштів Національного центру науки РП, наданих на підставі рішення № DEC-2012/07/D/HS2/03672.

** На підставі даних з бібліографій та бібліотечних каталогів сьогодні можна назвати два супрасльські видання 1722 р. та скорочену версію 1759 р., які були завершальною частиною *Собранія...*, де було вміщено пояснення